

TRUMP SONRASI AFRIKA KITASI VE TÜRKİYE

Sedat Aybar¹

Protestolar arasında Amerikan Başkanlık koltuğuna oturan Donald Trump'ın Afrika kıtasıyla ilgili görüşleri çok net değil. New York Times'dan, Helena Cooper'ın, 13 Ocak 2017'deki haberine göre Trump'ın "devir teslim" ekibinin Dış İşleri Bakanlığına kıtaya ilgili gönderdikleri sorular, yeni yönetimin Afrika'ya yönelik uygulamalarının nasıl olacağı konusunda bazı ip uçları veriyor. Bu sorular, ABD'nin kıtaya verdiği insani ve güvenlik yardımlarının ne kadar kullanışlı olduğu konusunda bazı şüphelerin var olduğunu yansıtıyor. Cooper'ın bildirdiğine göre dört sayfalık soru listesi bu tür şüphelerle dolu. Devir teslim ekibinin, Dış İşleri ve Pentagon'a yaptıkları ziyaretler etrafındaki söylentiler, ABD'nin yeni yönetiminin insani ve güvenlik yardımlarının işe yaramadığı gerekçesiyle bu alanlardan çekileceği yönünde. Bunun karşısında ise ABD yönetiminin, şirketlerin kıtada iş yapmasını teşvik edeceği yolunda bir beklenti var.

Cooper'ın haberinden devir teslim ekibinin sorduğu bazı soruları aktaralım. "Afrika kıtasında Amerikan şirketleri diğer uluslara karşı nasıl rekabet edebilir? Çinlilere karşı kaybediyor muyuz?" Bunun ardından insani yardım soruları geliyor. "Afrika'da bu kadar çok yolsuzluk varken, bizim fonlarımızın ne kadarı çalındı? Amerika'da bu kadar çok sıkıntı varken biz neden gidip bu fonları Afrika'da harcayalım?" türünden sorular. Bundan sonra gelen güvenlik bağlantılı sorular ise "nasıl ve niçin" soruları. "Nijerya'da kaçırılan ortaokullu kızlar niçin bulunamadı? Amerika'da Afrika kökenli El Kaide bağlantılı terör hücreleri var mı? El Şabab'a karşı Kenya'da son on senedir savaşmamıza rağmen neden hala yenemedik?" soruları bunlardan bazıları. Sorulması çok da garip olmayan bu soruların içeriği, yeni yönetimin Afrika'daki Amerikan çıkarlarını dar bir çerçevede değerlendirdiğini gösteriyor. Bu da Afrika'ya yönelik uygulamalarda ciddi bir dönüşümün habercisi.

Yeni yönetim, ABD'nin verdiği bir takım insani ve sağlık yardımlarının faydası konusunda da şüpheli. Örneğin, George W. Bush'un önerdiği, AIDS ve Tüberküloz ile savaşmayı öngören PEPFAR programı sorgulanıyor. On bin civarında Afrikalı'nın hayatına mal olan ama tek bir Amerikalının ölmediği Ebola salgını gibi salgınlar üzerine sorulan soru ise "bu tür salgınların Amerika'ya ulaşması nasıl önlenir?" türünden sığ sorular. Afrika kıtası bağlantılı bu sorular, kıta hakkındaki önyargılı ve kötümser görüşleri de yansıttığı için eleştiriliyor.

Tabii ki yeni ABD yönetiminin uygulamaya koyacağı bazı politikalar da Afrika kıtasını doğrudan etkileyecek. Bunların başında iklim değişikliği konusundaki yaklaşım gelmektedir. ABD'nin yeni yönetimi, iklim değişikliği ve küresel ısınma konusundaki endişelerin gerçekliği yansıtmadığı için bu uyarılara kulak asmayacağını açıkladı. Bu çerçevede, daha önce Kyoto Protokolunu imzalamayan ABD'nin, 2015 yılında Paris'te yapılan Birleşmiş Milletler İklim Konferansı anlaşmasını imzalamasıyla başlayan sürecin askıya alınması gündemde. Obama yönetiminin bu anlaşma kapsamında oluşturulacak fonun ilk on milyarlık kısmının üç milyarını Afrika kıtasına verilmesi inisiyatifi de böylece havada kaldı. 2020 yılına kadar yüz milyar dolara ulaşması beklenen fonun küresel iklim değişikliğinden en olumsuz etkilenecek dünyanın en fakir ve kırılgan ülkelerine yapılacak yardım gerçekleştirilemeyecek.

¹ Prof. Dr. İstanbul Aydın Üniversitesi, Afrika Araştırmaları ve Uygulamaları Merkezi Müdürü

Seçim kampanyası sürecinde Donald Trump'ın dile getirdiği, biraz da Brexit'den güç aldığı, neo-liberal ekonomik milliyetçi söylem çerçevesinde uluslararası ticaret anlaşmalarının iptal edilmesi uygulamasının Afrika kıtasını doğrudan etkileyecek boyutu, Barack Obama'nın 2030 senesine kadar yenilediği Afrika Büyüme ve Fırsat Anlaşması'nın (African Growth and Opportunity Act – AGOA) iptaliyle gelecek. Afrika'dan yapılan ithalata belli koşullar çerçevesinde kolaylıklar tanıyan bu anlaşmanın getirdiği faydaları “devir teslim ekibi” sorgulamaya başladı bile. Yukarıda bahsedilen sorulara ek olarak bu konuyla ilgili şüpheler “AGOA kapsamında yapılan ithalatın büyük kısmı petrol ürünü bağlantılı olarak ulusal petrol şirketlerine fayda sağlarken, bu şekildeki fayda ile neden yolsuzluk yapan baskıcı rejimleri destekliyoruz?” sorusuyla dile getiriliyor.

Amerika'nın yeni başkanı Donald Trump bir iş adamı. Dünyayı da bu iş adamı penceresinden izlediği hem seçim kampanyası sürecinde hem de devir teslim görüşmelerinde ortaya çıktı. ABD'nin Afrika kıtasına yönelik uygulayacağı politikaların da “iş adamı” perspektifinden oluşacağı ortada. Şirketler üzerinden Afrika kıtasıyla iş yapacak ABD, kıtada özellikle aciliyet gerektiren konularda sorunları derinleştirirken aynı zamanda kıtaya ilgili başka ülkeler için fırsatlar yaratacak. Bu durumda kıtada en fazla yardım yapan gelişmekte olan ülkelere Türkiye'nin verdiği yardımlar önem kazanacak. Türkiye bu yeni fırsatlar ortamını iyi değerlendirmek durumunda.

Afrika kıtası, küresel yavaşlama ve meta fiyatlarındaki gerilemeden olumsuz etkilendi. 2016 senesi son yirmi senedeki en yavaş büyümenin gerçekleştiği yıl oldu. Tüm kıta GSMH'sinin (Gayri Safi Milli Hasıla) yarısını üreten Güney Afrika ve Nijerya yavaşlayan ekonomiler. Özellikle petrol ve doğal gaz bağımlısı ülkeler daha olumsuz etkilendi. Fildişi ve Senegal gibi ekonomileri daha fazla çeşitlenmiş ülkeler ise 2016'da %6 civarında büyüme kaydedebildi. Son on senedir, Çin ve Hindistan gibi gelişmekte olan ülkelere gelen talep üzerine meta fiyatlarındaki artışlar sonucu elde edilen kazanımları savunabilmek için giderek daha fazla içine kapanacak olan Afrika ülkeleri ikili anlaşmalara sarılacaklar. Geo-politik ve küresel ekonomik akımlara karşı ikili ve çoklu anlaşmalar etrafında direnmeye çalışacaklar. Demek ki, bu fırsatlardan ilki kendisini ikili anlaşmaların yaygınlaşması çerçevesinde gösteriyor.

ABD'nin enerji konusunda gösterdiği yaklaşım, alternatif enerji üretimi konusunda Türkiye gibi ülkelere daha iyi iş imkanları sağlayabilir. Bu iş imkanları, verilen yardımların tarafsız, kalkınma öncelikli, insani gelişme ve güvenlik alanlarında ve belli bir kamu diplomasisi stratejisiyle desteklenmesini gerektirir. Burada STK'lar, TİKA, şirketler kesiminin katılımıyla oluşturulacak yumuşak güç, Afrika'nın karşılaştığı hızlı nüfus artışı, kırdan kente göç, radikalleşme, devlet kurumlarının işlevsizleşmesi, çevresel sorunlar ve sağlık riskleri gibi konularda faal olmalıdır. Türkiye'nin göz önünde bulundurması önem arz eden konu kapasite inşası ile ilgilidir. Kaynak zengini olmasına rağmen pek çok Afrika ülkesi kapasite yoksuludur. Bu tür kamu diplomasisi Afrikalı diaspora, sivil kuruluşlar, çevreye duyarlı kesimlerin desteklenmesiyle de etkin olabilir.

<https://www.nytimes.com/2017/01/13/world/africa/africa-donald-trump.html?ribbon-ad-idx=14&rref=world/africa&module=ArrowsNav&contentCollection=Africa&action=click®ion=FixedRight&pgtype=article&r=0>